

۲۰۲۳/۰۷/۲۸

نویسنده: سیدعظیم حسینی

قاموس کبیر افغانستان، بخش رجال سیاسی و آبدات تاریخی

معرفی منار "علم و جهل" در قاموس کبیر افغانستان

منار "علم و جهل" مناری است که به یاد بود جان باختگان حفظ استقلال افغانستان و پاسداری از علم در مقابل جهل در سال 1304 هجری شمسی مطابق 1925 میلادی در دامنه کوه شیر دروازه برپا گردیده است.

کابل یکی از جمله شهرهای با نام و نشان تاریخی در منطقه بوده و دارای بناهای تاریخی زیادی میباشد، که منار "علم و جهل" یکی مشهورترین آنهاست. همین امسال (۱۴۰۲ مطابق ۲۰۲۳ میلادی) قدمت تاریخی آن به ۹۸ سال میرسد. طوریکه معلوم است، این منار در زمان سلطنت اعلیحضرت امان الله خان غازی، به گرامی داشت شهادت صدها نفر از سربازانی ساخته شده است، که در جنگ علیه دشمنان آزادی و علم و دانش، آنهایی که قصد سقوط دولت وقت را داشتند به شهادت رسیده اند. منار علم و جهل در منطقه دهمزنگ (غرب شهر کابل) در نزدیکی پل آرتل، مقابل تپه توپ و در دامنه کوه شیر دروازه احداث گردیده، که به زیبایی منطقه افزوده است. در حقیقت این منار جزء لایتجزای از تاریخ افغانستان بوده و پژوهاکی است، از حقایق جنگ پکتیا که بر روی آن اسامی کلیه سربازان فداکار و نیز سران قومی و قبیلوی افغانستان، که در دفاع از دولت اعلیحضرت امان الله خان سینه خود را سپر کردند، ردیف گردیده و از جانب استاد بی بدیل و چیره دست هنر خطاطی همان دوره سید محمد داؤد

حسینی، به خط زیبای نستعلیق خطاطی و پس از آن حکاکی شده است، که بخشی از خطاطی شان در ذیل به مشاهده می شود.

خطاطی سید محمد داؤد حسینی، به خط زیبای نستعلیق

تاریخچه ساخت منار علم و جهل:

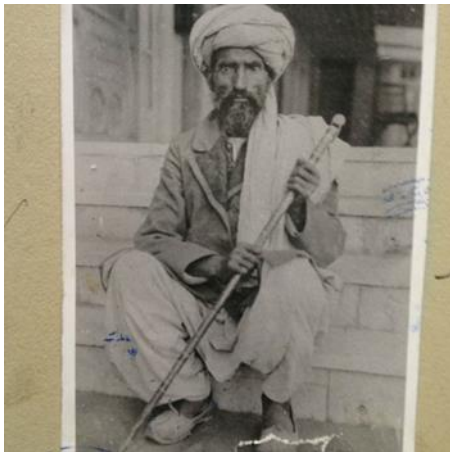
القصة که اعلیحضرت امان الله خان غازی، پس از کسب استقلال در سال ۱۹۱۹ میلادی از انگلیس، دست به اصلاحات اساسی در کشور زد، اما در اثر استیلای فقر معنوی در جامعه و موجودیت خائنین و جاهلین مانند ملای لنگ، این اصلاحات به کمک انگلیسی ها با ممانعت های هدمند روبرو شد.
ملای لنگ کی بود:

شخصی به نام ملا عبدالله معروف به ملای لنگ که به فرموده حضرت مولانا: آن کس که بداند و نداند که بداند آگاه نماید که بس خفته نماید

لنگان خرک خویش به منزل برساند
در جهل مرکب ابدالدهر بماند
خود را به بلندای سعادت برساند
با کوزه آب است ولی تشنه بماند
جان و تن خود را ز جهالت برهاند
حیف است چنین جانوری زنده بماند

آن کس که نداند و بداند که نداند
آن کس که نداند و نداند که نداند
آن کس که بداند و بخواهد که بداند
آن کس که بداند و نداند که بداند
آن کس که نداند و بخواهد که بداند
آن کس که نداند و نخواهد که بداند

در جهل مرکب غرق بود و مفهوم آزادی و علم را نمی دانست، با همدستی
ملاهای دیگر از جنوب شرق کشور و نیز با حمایت کامل انگلستان در سال

۱۹۲۴ شروع شد. "در مارچ ۱۹۲۴ ملا عبدالله
مشهور به ملای لنگ و ملا عبدالرشید با همدستی
سایر ملاهای سمت جنوب شرقی و با حمایت
انگلیس که در جنگ افغانستان شکست خورده
بود، در ولایت پکتیا و خوست دست به
شورش‌های علیه دولت مرکزی زدند. «... در این
احوال ملا عبدالله گردیزی، مشهور به ملای لنگ
همراه با ملا عبدالرشید از آستین برنامه اصلاحات

امان‌الله، بیرون شدند. در حوت ۱۳۰۲ برابر با ۱۹۲۳ میلادی دو ملایی که
ذکر شان رفت، با پشتی‌بانی قبایل منگل، احمدزایی، جاجی و سلیمان‌خیل در
برابر پروژه نوگرایی امان‌الله علم کردند. آنان اقدامات شاه را مغایر با شریعت
می‌دانستند و خواستار لغو قانون جزا شدند. به نوشته صدیق فرهنگ «ملاها در
یک دست قرآن و در دست دیگر قانون جزا را گرفته بودند و از مردم
می‌پرسیدند که کدام را قبول دارند؟» ملای لنگ چمگونه از آستین امان‌الله سر کشید؟ اقبال برزگر

«... پیش از آن که عکس العمل به شورش مسلحانه تبدیل شود، دولت از راه
مصالحه و گفت و گو اقدام کرد. هیأتی متشکل از روحانیون وفادار دولت برای
استدلال و اقناع روحانیون محلی به گردیز رفتند. در ترکیب این هیأت فضل‌عمر
مجددی حضرت شوربازار حضور داشت و به روایت فرهنگ این مرد در خفا
به تشویق روحانیون معترض پرداخت. این امر نشان می‌داد که نارضایتی از
اقدامات شاه، میان روحانیون که در کابل حضور داشتند، در آن زمان نیز شایع
بوده و جماعتی از روحانیون فقط در ظاهر با امان‌الله همراه بودند.

به نقل از غلام محمد غبار، رفتن هیأت به ملاقات ملاهای معترض به بزرگ نمایی آنان کمک کرد و هیچ سودی به همراه نیاورد. پس از بازگشت هیأت به کابل، مخالفان به شورش مسلحانه اقدام کردند. شورش ملای لنگ را غبار به عنوان شورش پکتیا -پاکتیا- می خواند و شماری از تاریخ نگاران از جمله صدیق فرهنگ و بارفیلد آن را شورش خوست نامیده‌اند. در شورش ملای لنگ عنصر مذهبی غالب بود، اما عوامل دیگری نیز در آن نقش داشته است.»

ملای لنگ چه‌گونه از آستین امان‌الله سر کشید؟ اقبال برزگر «دولت امانی برای سرکوب این شورش‌ها نیروی چند صد نفری به پکتیا فرستاد که در نهایت با متقبل شدن تلفات سنگین موفق شد، تا شورش‌ها را سرکوب کند. دولت برای ارج گذاری قربانیان منار علم و جهل را در کابل بنا نهاد که تا کنون در کنار کوه شیردروازه پابرجاست.»

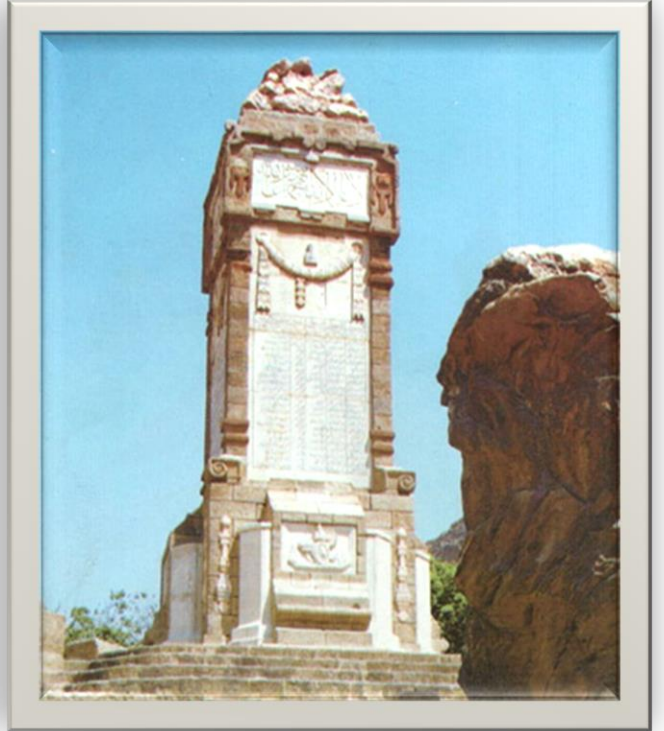
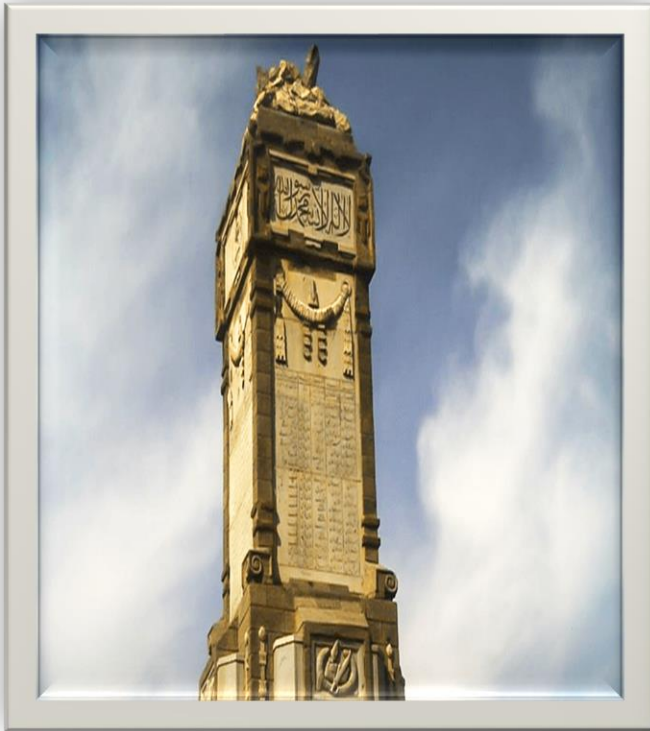
حبیب‌الله رفیع، مورخ و نویسنده

شورش متذکره با شهادت و فداکاری سربازان دولت مرکزی در ولایت‌های پکتیا و خوست، سرکوب و ملاهای خائن هر یک ملا عبدالله و ملا عبدالرشید همراه با ۲۵ نفر از سران شورشی دستگیر و در سال ۱۹۲۵ محکوم به مرگ شدند. چنانچه میر غلام محمد غبار در "افغانستان در مسیر تاریخ" نوشته است: "مردم جدارن ملا عبدالله و ملا عبدالرشید را که در کوه‌ها متواری شده بودند، دستگیر کردند و به دولت سپردند و آنان در محکمه نظامی کابل محکوم به مرگ شده و با ۲۵ نفر رهبران شورش در ۴ جوازی ۱۳۰۴ [۱۹۲۵] میلادی گلوله باران شدند." افغانستان در مسیر تاریخ صفحه ۸۱۰ جلد اول

منار "علم و جهل" که در واقع یک اثر تاریخی و هنری زیبا می‌باشد، استادانه طراحی گردیده و در احداث این بنای تاریخی که دارای حدود ۷ متر ارتفاع می‌باشد از سنگ مرمر، رخام و سایر سنگهای زینتی استفاده به عمل آمده و به آن زیبایی خاص بخشیده است. این اثر با ارزش معنوی و تاریخی یکی از جاذبه‌های توریستی شهر کابل می‌باشد.

در اثر نا آرامی ها و جنگ های 43 سال اخیر در افغانستان بناهای تاریخی هم از تأثیرات مخرب و مرگبار آن بی بهره نمانده و آثاری زیادی، تخریباتی را بر پیکر خویش حمل میکنند، که منار علم و جهل نیز شامل آن میباشد، که خوشبختانه با وجود نارسائی ها این منار زیبا و دیدنی از زمان ساخت آن تا به حال چندین مرتبه تحت بازسازی قرار گرفته است.

تصویر قدیمی منار علم و جهل

منار علم و جهل، پس از مرمت و بازسازی

